

2023-yil. 2-son.

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Elektron jurnal

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я **ПРЕПОДАВАНИЕ**
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ
Электронный журнал

L **LANGUAGE AND LITERATURE**
TEACHING
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Electronic journal

2023-yil
2
son

«Til va adabiyot ta'limi»
«Преподавание языка и литературы»
«Language and literature teaching»
ilmiy-metodik jurnal / научно-методический журнал

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Tahrir hay'ati:

Baxtiyor Saidov
Dilshod Kenjayev
Nizomiddin Mahmudov
Nargiza Rahmonqulova
Yorqinjon Odilov
Nasirullo Mirkurbanov
Jabbor Eshonqulov
Valijon Qodirov
Baxtiyor Daniyarov
Abdurahim Nosirov
Tolib Enazarov
To'liqin Saydaliyev
Ravshan Jomonov
Zulxumor Mirzayeva
Qozoqboq Yo'ldoshev
Tajixon Sabitova
Salima Jumayeva
Nilufar Namozova
Qayum Baymurov
Manzar Abdulkayrov
Lutfullo Jo'rayev
(bosh muharrir o'rinbosari)
Alijon Safarov (elektron nashr uchun)
Madina Nuriddinova (elektron nashr uchun)
Latifa Xudayqulova (elektron nashr uchun)
Barno Kadirova (elektron nashr uchun)

Muharrirlar:

Nilufar Namozova
Nigora Uralova
Emma Torosyan
Nargis Bobodjanova

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45, (71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
veb-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

M U N D A R I J A

USMON NOSIR TAVALLUDINING 110 YILLIGIGA

Beknazar Toshboyev. Sohri bog'ning iste'dod sohibi 2
TAHLIL
Maftuna Abdullayeva. Salbiy munosabat ifodalovchi ruhiy jarayon fe'llari 6
Abror Ochilov. Til - ma'naviyat komposi hamdir 8
Gulnoza Eshnayeva. Psixolingvistikaning lisoniy ongni o'rganishdagi ahamiyati 9
Yulduz Mamadiyeva. Surxondaryo dialektida fitonimlarning fonetik, leksik xususiyatlari 10
Sanobar Mulkamonova. Abdulla Qahhor hikoyalarda badiiy detاللarning ifodalanishi 13
Firuz Safarov. Istiqloq davrida o'zbek adabiy tilining me'yoriylashtirilishi 13
Dildora Pulatova. Barkamol avlod bolalar maktablarida o'quvchi-yoshlarni ma'naviy - madaniy dunyoqarashlarini rivojlantirish 16
Shaxnoza Sultonqulova. Shukur Xolmirzayev ijodida detalning o'rni 17
Izzatillo Taniqulov. Tinchlik va osoyishtalik - oliy ne'mat 18
Shuxrat Mardanov. Grammatikaga oid arab tilidagi qo'lyozmalar va ularning tavsifi 20
Fayzullo Yaxyoyev. Hamid Sulaymon - Navoiy qo'lyozmalarini tadqiqotchisi 22
Kamoliddin Kadirov. Features of the lyrical poetry of the east 23
Ravshan Niyazov, Firuza Kurbanova. The main peculiarities of detective genre 26
Mahliyo Jakbarova. O'quvchilarda nutq so'zlash ko'nikmasini rivojlantirishda interfaol usullardan foydalanish 28
Zuhra Fayziyeva. Marosim nomlari onomastikasi 30

TILSHUNOSLIK

Charos Daminova. Comparative semantic analysis of paremiias expressing interpersonal relations in english and uzbek languages 32
Dilafroz Umarova. Types of conceptual meaning in linguistics 34
Oyniso Uralova, Zuhra Hazratova. Jurnalistika sohasi talabalarini o'qitishda kommunikativ kompetensiyalar: sotsiolingvistik kompetensiyaning o'rni 35
Rano Uzokboyeva. Consecutive interpreting: required skills of students 38
Shakhlo Abdullaeva. The difference of language and speech, and its significance for methodology 40
Uktam Abdinazarov. Learning of equine studies terminologies in english 42
Zebo Shuxratova, Nilufar Sadullayeva. Ingliz media matnlarida frazeologik birliklarning ifoda etilishi New York times gazetasidagi frazeologizmlar misolida 43

TADQIQOT

Marjona Xayrullayeva. Buxoro viloyat Vobkent tuman mikrotoponimlari bilan bog'liq atamalar tasnifi 45
Orzigul G'aniyeva, Aminova Nilufar. Jon Steynbekning "East of Eden" romanida oilaviy munosabatlar tasviri 47
Hatambey Sulaymonov. Adabiyotshunoslikda vaqt o'lchami va tasvir ifodasi 49
Muhayyo Kenjayeva, Nigora Normurodova. Ona tili darslarida didaktik usullardan foydalanishning ahamiyati 51
Murodova Muqaddas. Ingliz va o'zbek adabiyotida satira talqini 53
Sevara Qahromonova. 5- Sinf ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning og'zaki nutqini baholash mazmuni 55
Anvarbek Turdialiyev. Qaratqich kelishigining qo'llanishi 56
Husniddin Suvanov. Anvar Suyunning "G'o'bdintog' hikoyalari" da milliy koloritning o'rni 58
Yunus Davidov. Ko'p ma'nolilikning boshqa lingvistik hodisalar bilan munosabati 63
Shaxnoza Begiyeva. Rauf Parfining "Abdullajon" marsiyasida poetik sintaksis masalasi 65
Shoxjaxon Karimov. Atoqli otlar yasalishi va apellyativ konversiya 66
Uyg'unjon Turdimurodov. Xatirchi tumani toponimlarining yasalish xususiyatlari 68
Erkin Soliyev. Chet til o'qitishda kasbiy malakani shakllantirishga ilmiy yondashish 70
Muhayyo Soliyeva. Ma'nodosh so'zlarning asosiy xususiyatlari 73
Namoz Akhmedov. What is pragmatics? 75
Saidfozil Akmalxonov. Online platforms and equipment to work with students in online and offline modes 76
Sohila Aminova, Orzigul Ablakulova. Difficulties associated with developing listening skills based on paradigmatic vocabulary meaning 78
Mokhinur Yodgarova. Religious world in linguacultural world picture 79
Otajon Norov. Zamonaviy o'zbek she'riyatida islomiy g'oyalari talqini 81
Okila Razzakova, Nodira Hamidovna. Use of role-play method in teaching speaking in ESL classes 83
Abdivali Eshqobilov. Onomopoetika va tarjima masalalari pragmatik adabiyotshunoslik nazariyasi aspektida 86
Charos Hamrayeva. Ingliz tili fanini o'qitishda masofaviy ta'lim texnologiyalarining ahamiyati va samarasi 88
Gavhar Melikova. Ingliz tilini o'zlashtirishda tinglab tushunish metodining ahamiyati 90
Hulkar Rajabova. Oilada kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda kitobxon onaning roli va ahamiyati 91

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

Сайёра Ибрагимова. Псевдоним как антропонимическая единица 93

ЛЕКСИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ

Дилдора Толипова. Слова-лакуны, связанные с сельским хозяйством 95

НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Эльдар Гиздулин. Способы создания постапокалиптической пандемийной среды в романе Яны Вагнер «Вонгозеро» 97

ИЗ ИСТОРИИ СЛОВ

Марина Цой. Причины и последствия возникновения двуязычия в Московской Руси 99

ruhlarning jamoaviy laqabi asos bo'lsa – etnotoponim;
3) toponimga kosmik obyektlar (Oy, Quyosh, Sayyora,
Yulduz va boshqalar) nomi asos bo'lsa – kosmotop-

onim; 4) toponimga toponimlar (joy nomlari) asos bo'lsa
– topotoponim; 5) toponimga suv obyektlarning nomi
(gidronimlar) asos bo'lsa – gidrotoponim deb yuritiladi.

1. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. –М., Мысль, 1974, -382 с.
2. Дўсумов З., Эгамов Х. Жой номларининг қисқача изоҳли луғати. - Т.: Ўқитувчи, 1977.
3. Nafasov T. Qashqadaryo qishloqnomasi. Toshkent, 2009, 396-b.
4. Фуломов П. Жуғрофия атамалари ва тушунчалари изоҳли луғати. –Т., Ўқитувчи, 1994. -140

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qorayev S. Toponimika. T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti. 2006, 46-b.
2. Бўриев С. Топонимик қонуниятлар хусусида // Материалы VII съезда географического общества Узбекистана. – Тошкент, 2006.–Б.84–85.
3. Қиличев Б. Бир топоформат ҳақида // Филология масалалари. Т.: 2007.
4. Ҳожиёв А. Тил қурилишининг асосий бирликлари юзасидан мулоҳазалар// Ўзбек тили ва адабиёти. 2004, 5-сон, 33-43-б.
5. Дўсумов З., Эгамов Х. Жой номларининг қисқача изоҳли луғати. - Т.: Ўқитувчи, 1977.
6. Нафасов Т. Ўзбекистон топонимларининг изоҳли луғати. Т.: Ўқитувчи. 1988. 165-б.
7. Nafasov T. Qashqadaryo qishloqnomasi. Toshkent, 2009, 396-b.

G‘aniyeva Orzigul Khayriddinova,
Buxoro davlat universiteti f.f.f.d (PhD)
Aminova Nilufar Bahriddinova,
Buxoro Davlat Universiteti
2- bosqich magistranti

JON STEYNBEKNING “EAST OF EDEN” ROMANIDA OILAVIY MUNOSABATLAR TASVIRI

Annotatsiya: Mazkur maqolada romanda jamiyatning kichik bir bo‘lagi hisoblangan oiladagi o‘zaro munosabatlar tahtilga tortiladi. “East of Eden” romanining bosh g‘oyasi oila hisoblanib, yozuvchi oiladagi munosabatlar, ziddiyatlar va kelish-movchiliklar inson taqdiriga ta’sir etish darajasini o‘z asarida ochib bergan va hayotda yaxshilik va yomonlik doimo yonma-yonligini asar qahramonlari timsolida tasvirlagan.

Tayanch tushunchalar: Jon Steynbek, Amerika adabiyoti, roman, realizm, obraz, oila, jamiyat, qahramon, munosabat.

Har bir yozuvchi yaratgan asarida o‘zi yashagan davrining ruhiyati, ijtimoiy holati va muammolari haqida to‘xtalib o‘tadi. Realizm Amerika adabiyoti rivojining burilish nuqtasida, milliy xarakterning bo‘ronli energiyasini namoyon qilishi bilan ajralib turadigan, erkinlikka tashnallik davrida paydo bo‘ldi. Realizm, ayniqsa, naturalizm realizmning bir tarmog‘i sifatida shaxs, jamiyat, ularning tabiati va o‘zaro ta’sirini anglash ufqlarini kengaytirishga yordam berdi va buyuk adiblarning asarlarini hayajon va ishtiyoq bilan qamrab olgan buyuk asarlarning paydo bo‘lishi uchun asos bo‘lib xizmat qildi.

Jon Steynbek zabardast realist yozuvchilardan biri sifatida jahon adabiyotiga katta hissa qo‘shgan va XX asrning eng buyuk yozuvchilaridan biri hisoblanadi va u “quintessential American writer” degan nomni olgan. Steynbek Amerikaning eng mashhur romanchilaridan biri hisoblanadi. Romanlari uzoq vaqt oldin nashr etil-

ganiga qaramay, ular hozirgi davrga qadar mashhur bo‘lib qolmoqda. Uning romanlari qiziqarli personajlar va hikoyalar satrlari bilan to‘ldirilganligi bilan doimo o‘quvchilarni o‘ziga jalb qiladi. Nafaqat bu, balki Jon Steynbek hikoyada sodir bo‘layotgan voqealarni tasvirlash uchun juda yorqin tafsilotlardan foydalanadi. U qo‘llaydigan tafsilotlarning o‘ziga xosligi o‘quvchining e’tiborini tortadi va ularga voqea qayerda sodir bo‘layotganini tasavvur qilishga yordam beradi.

Jon Steynbek asarlari Amerika adabiyotida keng shuhrat qozongan bo‘lsa-da, uning asarlari bir necha bor qattiq tanqidga uchragan. Uning asardagi g‘oyalari tushunmovchiliklarga sabab bo‘lib, u ko‘p tanqidchilar tomonidan mohir amerikalik yozuvchi sifatida tan olinmagan. Ko‘pgina tanqidchilar vafotidan so‘ng uning mavqeyi pasayishini taxmin qilishgan, ammo Steynbekning har yili ikki milliarddan ortiq asarlarining

nusxalari sotilayotgani tanqidchilar fikri xatoligini isbotlaydi. Steynbek asarlarida o'z o'quvchilari bilan munosabat o'rnatishga harakat qilgan. To'g'ri syujet, hissiyot, xarakter va tempni tanlab, u o'quvchilariga hikoyalarining bir qismiga aylanishiga imkon berdi. U bir marta yozgan edi: "I want the participation of my reader. I want him to be so involved that it will be his story"[.].

Qahramonlarining jasorati va ma'naviy yetukligi, xalqning panoramik tasvirlari Jon Steynbek yetkazib bermoqchi bo'lgan insoniyat uchun umid xabari edi. Steynbek tabiiy va realistik uslubni rivojlantirdi, ammo u fantastik aks-sadolardan qochmadi. Uning siymolari ko'pincha jamiyatning chekkasidagi odamlar bo'lib, ularni har doim o'z nuqtayi nazaridan rahm-shafqat va hamdardlik bilan tasvirlaydi. Jon Steynbek ko'p qirrali yozuvchi edi. Eng diqqatga sazovor mavzulardan biri bu – oilaning mustahkamligi, atrof-muhitning insonga ta'siri, kapitalizmning noinsoniy ta'siri, ishchilar sinfidagi muammolar va ijtimoiy noroziliklar haqida bo'lib, ularni o'ziga xos yozish uslubi bilan tasvirlagan.

Steynbek realizmning adabiy an'anasi doirasida ishlagan va hayot kurashlari, shuningdek, amerikaliklarga xos bo'lgan tengsizliklar va ekspluatatsiya jarayonlarini, sanoatlashtirishdagi tengsizliklarni borligicha bo'rtirmay asl tarzida tasvirlagan. Uning faoliyati ma'lum darajada kuchayib borayotgan ilg'or siyosiy harakatlar yaxshilanishiga, ijtimoiy muammolarni, jumladan, ayollarga nisbatan zulmni, xurofotni yo'q qilishga, irqchilik muammolarini hal qilishga, ekspluatatsion mehnat amaliyotlari kabi muammolar yaxshi tomonga o'zgarishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi.

"East of Eden" romani amerikaliklar haqida hikoya bo'lib, voqealar 1860- yildan to 1918-yilgacha bo'lgan davrni o'z ichiga olgan, uch avlod hayotini tasvirlab bergan asardir. "East of Eden" biografik asar bo'lib, yozuvchi asarda Samuel Hemilton (ona tarafdin bobosi) va Adam Trask oilalarining hayoti, uch avlod vakillarining taqdiri haqida so'z yuritgan. "East of Eden" romani Jon Steynbekning besh yil davomida olib borgan tinimsiz va mashaqqatli mehnati samarasi bo'ldi, asar uning haqiqiy romannavis sifatida mavqeyini mustahkamladi[2]. Muallif yillar davomida to'plagan tajribasidan kelib chiqib, o'zining hayotga bo'lgan falsafiy munosabatini romanda qahramonlari taqdiri misolida ifodaladi. Odam zoti yaralgan kundan beri ezgulik va yovuzlik orasida boradigan kurash o'rtasida ekani, umri davomida qaysi yo'lni tanlashi, haq yo'lga kirishida kuch topa olishi o'z qo'lida ekani mohirona tasvirlandi. Yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi muvohira bahsda qurbon bo'lgan, g'olib chiqqan, chin insoniy fazilatini asray olgan odamlar qismati Hemiltonlar va Trasklar oilasi misolida gavdalan-tirildi [3].

"East of Eden" romanining bosh g'oyasi oila va mehr-muhabbat hisoblanib, bu asar oilaviy munosabatlar: nikoh, ota-ona, farzand orasidagi ziddiyatlar va aka-uka raqobati haqida mohirona yozilgan asardir. Bu qarama-qarshiliklarning barchasida asosan ota-onan-

ing farzandiga bo'lgan adolatsiz munosabati yotadi. Romandagi ko'plab syujetlar ota-ona sevgisini o'z ichiga oladi – bolalar sevgini ota-onalaridan, ota-onalar esa farzandlaridan izlaydilar. Charlzning qalbida otasining akasi Adamni undan ko'ra ko'proq yaxshi ko'rishidan doimo qahr-g'azab jo'sh uradi. Charlz otasini juda yaxshi ko'radi va doimo uning mehrini qozonish uchun jon-jahdi bilan harakat qiladi, lekin Adam doimo otasining mehr-u muhabbatini, e'tiborini hech qanday urinish-larsiz qozonib keladi.

Asarning Trasklar oilasi haqida fikr yuritilishi boshlanganida muallif Adam otasiga nisbatan qalbida mehr-muhabbat bo'lmaganini tasvirlaydi. Masalan, "Sometimes he scared me. Sometimes—yes, sometimes I admired him, but most of the time I hated him". [4] Garchi Adamning otasiga nisbatan nafrati ko'p bo'lsa-da, muallif negadir uni Sayrusning sevimli o'g'li sifatida tanlaydi, ammo Charlzni otasining mehr va e'tiboriga muhtoj farzand sifatida tasvirlaydi. Bu munosabat har xil vaziyatlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Sayrusga sovg'a tayyorlayotganda Charlz otasiga yoqish maqsadida ancha mashaqqat chekib pichoq yasash uchun juda ko'p mehnat qiladi, lekin Adam shunchaki ko'chada tentirab yurgan itni olib otasiga uni sovg'a sifatida taqdim etadi va bu sovg'a Sayrusga juda yoqadi. Ajablanarlisi shundaki, Sayrus Charlzning anchagina mashaqqat natijasi bo'lgan pichoqdan ko'ra Adamning sovg'a qilgan daydi itini ustun ko'radi. Charlz esa bu vaziyatdan qattiq g'azablanadi va Adam bilan qattiq janjallashadi. Janjaldan so'ng, Adam jarohatlanadi, shunda Sayrusning jahli chiqadi va quyidagi so'zlarni aytdi:

"You're not clever. You don't know what you want ... Does that answer your question? I love [Adam] better. I always have. This may be a bad thing to tell you, but it's true." [4]

Bu parchada otaning o'g'illariga nisbatan munosabatida tafavutning mavjudligi ochiqchasiga tasvirlangan. Trasklar oilasidagi asosiy oilaviy muammolar negizi ham aynan shu – Charlzdan ko'ra Adamga bo'lgan ota mehrining ko'pligi va buni ochiqchasiga namoyon qilinishi bo'lgan. Sayrusning o'g'illari uchun yaratgan muhit Charlz va Adam o'rtasidagi aka-uka raqobatini keltirib chiqaradi. "The torment and fighting that is often shrugged off as normal sibling rivalry may not always be so benign" [4]

Bu namuna keyingi avlodgacha saqlanib qoladi. Adamning egizak farzandlari Kaleb va Aron xuddi shunday munosabatlarni otalaridan ko'radilar. Kaleb ham Charlz kabi otasidan doimo mehr-muhabbat tuyg'ularini qidirib yashaydi, chunki uning egizagi Aron otasi Adamning ko'proq sevimli farzandi ekanligi otasining munosabatida yaqqol namoyon bo'lar edi. Adamning ota sifatida farzandlariga bo'lgan munosabatda tafavut mavjudligi aka-uka o'rtasidagi nizolarga asos bo'lib xizmat qiladi.

Kaleb Aronni yomon ko'rish uchun doimo sabablarni izlay boshlaydi, ulardan biri Aron maktabda katta yutuqlarga erishishi ekanligi romanda ta'kidlanadi. Kaleb bundan juda g'azablanadi, chunki egizak birodari uni yana qiyin vaziyatga solib qo'yadi, chunki hamma Aronni yaxshi ko'rib e'tirof etardi. "Let me be like Aron" [4] chunki u Aron kabi muvaffaqiyatlarga erishib, otasi Adam tomonidan sevimli farzand sifatida qabul qilinishni va sevilishni xohlaydi. Garchi Adam Aronni ko'proq yaxshi ko'rishini ochiqchasiga ko'rsatayotgan bo'lsa ham, Aron bundan xursand bo'lmaydi. Adam buni ko'rmasa ham, u otasining yangi shakliga aylanib bo'lgandi. Adam Aronni xuddi Sayrus uni yaxshi ko'rgani kabi yaxshi ko'ra boshlaydi. Bu esa o'z navbatida, Kalebni otasining e'tiborini jalb qilish uchun samarasiz harakatlar qilishga undaydi. "Cal very nat-

urally competed for attention and affection in the only way he knew—by trying to imitate Aron" [4]. Bu esa xuddi oldingi oiladagi vaziyatning takrorlanishiga sabab bo'ladi, chunki yana bir bola e'tborsiz qoldiriladi, boshqa bola esa barcha mehr-muhabbatga sazovor bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, "East of Eden" asari yaratilganiga yarim asrdan ko'proq muddat o'tgan bo'lsada, unda hozirgi kunda barcha jamiyatlarda mavjud bo'lgan muammolar ochib berilgan. Jon Steynbek "East of Eden" romanida ota va o'g'il munosabatlaridagi kelishmovchiliklar, aka-uka o'rtasidagi ziddiyatlar va ular asnosida qahramonlar hayotida yuzaga kelgan salbiy oqibatlar haqida so'z yuritarkan, yozuvchi aslida bu asarni butun insoniyat uchun hayot yo'lida saboq beruvchi pandnoma sifatida xizmat qiluvchi asar bo'lishini nazarda tutgan edi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Susan Shillinglaw, Melinda Pham, TK Martin and Pete Barraza. Teaching and Living Steinbeck's Stories. Penn State University Press (2015).
2. Howard L. The Novels of John Steinbeck. A Critical Study. – USA: University of Missouri Press, 1974.
3. G'aniyeva, Orzigul Khayriddinovna. "EAST OF EDEN ROMANIDA QAHRAMONLAR XULQ-ATVORIGA JAMIYAT FIKRINING TA'SIRI" (bux.du.uz) 8.9 (2022).
4. John Steinbeck. East of Eden. Viking Press (1952).
5. <https://adonisebooks.blogspot.com/2017/09/east-of-eden.html>

Hatambey Sulaymonov
CHDPU tadqiqotchisi

ADABIYOTSHUNOSLIKDA VAQT O'LCAMI VA TASVIR IFODASI

Annotatsiya: Ushbu maqolada dramaturgiyada vaqt muammosi, dramaning hozirgi zamon bilan aloqadorligi, dramatik asarda retrospeksiya va prospeksiya masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: dramaturgiya, dramaturgiyadagi badiiy vaqt, dramada retrospeksiya, dramada, prospeksiya.

Аннотация: В статье рассматривается проблема времени в драматургии, связь драмы с настоящим временем, ретроспекция и проспекция в драматическом произведении.

Ключевые слова: драматургия, художественное время в драматургии, ретроспекция в драме, проспекция в драме.

Annotation: This article is devoted to the study of the problem of time in drama, the connection of drama with present time, retrospective and prospective reviews in drama.

Key words: drama, literary time in drama, retrospective and prospective reviews in drama.

Insonlar faqat harakatlanayotgan narsa va mavjudotlarnigina ko'rib, harakatsizlariga zarur ahamiyat bermaydi. Vaqtning harakatlanishi ham fikrimizga misoldir. Vaqt tasavvurining rivojlanishi – zamonaviy adabiyotda erishilgan muhim yutuqlardan hisoblanadi.

Adabiyotshunoslikda vaqtning ham o'z o'lchami va qoidalari mavjud. Asarlardagi tasvirlangan vaqt – badiiy vaqt deb ataladi. Badiiy vaqt faqat bir yo'nalishda, ya'ni o'tmishdan kelajakka qarabgina emas, balki zamonaviy kundan o'tmishga yoki kelajakdan hozirgi vaqtga va yana kelajakdan o'tmishga qarab ham yo'nala oladi. Ana o'sha ortga qaytish jihati badiiy vaqtning o'ziga xos

xususiyatlaridan biridir. Demak, real vaqt qaytmas va bir yo'nalishli, badiiy vaqt esa ortga qaytuvchi va ko'p yo'nalishli bo'ladi, deyish mumkin.

Badiiy asardagi vaqt birligini adabiy an'ana nuqtai nazaridan kuzatganda, badiiy vaqtni individuallashtirish masalasiga mualliflar alohida e'tibor qaratganini kuzatish mumkin. Chunki har qanday vaqt birligi individ, shaxsning unga munosabatiga ko'ra reallashadi. Badiiy asarda esa shaxsning vaqtga munosabati personaj va muallif munosabati orqali aks etadi. Shunday ekan, badiiy vaqtning personaj – qahramon o'y va harakatlari orqali yuzaga chiqishi turli asarlarda turlicha kechadi.